

Mellékletek:

Útmenti keresztjeink

A Magyar Katolikus Lexikon meghatározása szerint:

„útmenti kereszt (lat. crux viator), útszéli kereszt: határoknál az út mentén állított kő-, fa-kereszt (ill. pléh-, bádogkereszt). – 1. Szerepe a napi gyakorlatban a tájékozódás segítése földrajzi tájegységek végének/kezdetének jelzésével. Ilyen egység: falu, tanya, mező, szántó, birtok, gyepű, szer. Az urbanizáció következtében ezek az ~ek ma városok utcáin és terein az ősi településhatárok emlékét őrzik. – Átvitt értelemben az ~ szolgálja a lelki eligazodást, figyelmeztet a határok (kezdet és vég, magasság és mélység) jelentőségének felismerésében.”

A keresztállítás ösztönzését és engedélyezését III. Leó pápaságához, tehát jóval a honfoglalás előtti időszakhoz köti az irodalom. Magyarországon először a középkorban, Sopronban állítottak keresztet a XV. században. A vallási emlékek fentiekben vázolt szerepe napjainkban kibővült: már tragédiák, balesetek helyszínén is gyakran emelnek keresztet a kegyelet jeléül.

A keresztények közül csak a római katolikusok állítanak keresztet, amelyek művészeti alkotásoknak tekinthetők. A feszület a legismertebb vallási szimbólum, még az ateisták számára is üzenetet hordoz, Jézus életére, tetteire, halálára, példájára utal.

Városunkban - a hagyományok alapján a borzasi zarándokhelyet is ideértve - az útmenti kereszték száma jelenleg több mint kéttucatnyi, 30 db, de ez a szám temetőink közösségi keresztjeit is magába foglalja. (Ennek a megfontolásnak az oka, hogy más megoldás újabb összegzést igényelne.) Az emlékműveken általában szerepel a megfeszített Krisztus. Anyaguk jellemzően fa, kő és fém, gyakran szerepel rajtuk felirat is. Az általánostól, az általában megszokottól eltérő megoldású pl. a Borzasi Kápolna kőszobor-keresztje, a Mánteleki úti kereszt és a felsődabasi fénykereszt, stb.

A jelenlegi kereszték:

A Borzasi Kápolna – Romtemplom zarándokhely keresztjei

1. Jézus a jó pásztor szobor: (A kompozíció meghatározó eleme a kereszt. A talapzat felirata: MÁRIA ÜZENETE: / IMÁDKOZZATOK / A SZENT ATYÁHOZ, HOGY / A HELYES ÚTON MARADJATOK. / MÁRIÁHOZ, HOGY GYÓGYULJATOK / ÉS MEGTISZTULJATOK. / JÉZUSHOZ, HOGY / SEGÍTSÉN NEKTEK. / HA CSENGET ENGEDJÉTEK BE! / HIHÁLYHOZ, HOGY / MEGVÉDJEN MINDEN GONOSZTÓL. / MINDEN SZENTEKHEZ, HOGY / VÉDELMEZZENEK BENNETEKET. / JÉZUS ÜZENETE: / „ÉN VAGYOK A SZŐLŐTŐ / TI A SZŐLŐVESSZŐK. / AKI ÉNBENNEM MARAD / ÉS ÉN ŐBENNE / AZ BŐ TERMÉST HOZ.” / EZ AZ ÉN PARANCSOLATOM, / HOGY SZERESSÉTEK EGYMÁST, / AMINT ÉN SZERETLEK / TITEKET.)
2. Festett fémkereszt a kápolna bejáratánál (Felirata: A TEREMTŐ SZENT ATYÁBAN HINNI, ANNYI MINT AZ AKARATA SZERINT TENNI.)
3. Fa feszület a kápolna mögött (Hátoldalára vésve: 2015. KB)
4. Fa feszület a kápolna mögötti kis temetőnél
5. Miniatűr feszület az egyedi facsoport tövében

Dabas-Sári:

A Sári köztemető (Dabas-Sári, Tabáni út) keresztjei:

6. A 2004-ben emelt új kereszt

7. A régi kereszt (A temető régi centrális helyén, felirata:

†
IMÁDUNK TÉGED, ÚR
JÉZUS KRISZTUS
ÉS ÁLDUNK TÉGED
MERT SZENT
KERESZTED ÁLTAL
MEGVÁLTOTTAD
A VILÁGOT.)

8. Mária Menybemenetele templom keresztje (Szent János út 143; felirata: ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÁLLÍTTATTA: VOLENTÉR JÓZSEF 1903.)

9. Mántelevi úti kereszt

10. Kálvária kegyhely (Szent János út 287.)

Felsődabas:

11. Felsődabas–Sári, határkereszt (Fő út 2.)

12. Szentháromság Templom (Fő út 61.) keresztje

13. Fénykereszt (Fő út 61. melletti téren, felirata:

FÉNYKERESZT

Krisztus dicsőséges keresztje (fénykereszt) 1996. július 16-án, Kármelhegyi Boldogasszony ünnepén, az Úr Jézus Fernanda Navarro, Grenoble-ban lakó családjának adott kinyilatkoztatása által indította el világszerte több ezer kereszt felállítását, általa pontosan megadott méretben (magassága 7,38 méter, a vízszintes szár hossza: 1,23 méter), mivel Krisztus keresztje a Golgota hegyén 738 méter magasan állt. Vízszintes szára kelet és nyugat irányba mutat, északi és déli oldala fehér, keleti és nyugati oldala kék színű. Magyarországon 2002. november 1-én állították fel az elsőt Debrecenben. A másodikat Tolna megyében, Németkéren. A máriaremetei fénykereszt tudunkkal a harmadik. 2000. november 15-én II. János Pál pápa apostoli áldását adta mindazokra, akik e keresztet felállítják. A kereszt tehát nem dísz, nem látványosság, hanem a világot átölelő kezdeményezés.

Előtte az alábbi ima mondható:

Imádunk Téged Krisztus és áldunk Téged,

mert Szent Kereszted által megváltottad a világot!

A Názáreti Jézus legyőzte a halált, ORSZÁGA ÖRÖK.

Eljön, hogy uralkodjék a világ és az idő fölött.

Uram, Istenem! Légy irgalmas azokhoz, akik szent nevedet káromolják, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek!

Uram, Istenem! Légy irgalmas azokhoz, akik botrányokozással a világot betöltik, szabadítsd meg őket a sátán szellemétől!

Uram, Istenem! Légy irgalmas azokhoz, akik Tőled eltávolodtak, ajándékozd meg őket az Oltáriszentség édes ízének kegyelmével!

Uram, Istenem! Légy irgalmas azokhoz, akik eljönnek, hogy dicsőséges Szent Kereszted alatt bűneiket megbánják, ajándékozd meg őket isteni Megváltónk békéjével és örömeivel.

Uram, Istenem! Irgalmasságod hozza le a földre a Te uralmat, és mentsd meg az emberiséget, amíg időt adsz neki a megtérésre.

A Te időd közeledik. „Bizony hamarosan eljövök!”

Jöjj el, Uram Jézus!

14. Vásártér úti kereszt (Vásártér u. 9.)

15. József Attila úti kereszt (József Attila u. 95.)

16. Felsődabasi temető keresztje (Fő út, felirata: ISTEN DICSŐSÉGÉRE ÁLLÍTTATTÁK KALDENEKER ANNA ÉS MADÁR JÓZSEFNÉ SZÜL. NOVÁK KATALIN 1901.)

Alsódabas:

17. Magyarok Nagyasszonya Templom keresztje (Szent István út 38; felirata: ISTEN DICSŐSÉGÉRE EMELTETTE ÚJVÁRY JÓZSEF ÉS NEJE SZÜL. SZALLER ROZÁLIA 1937)

18. Wesselényi utcai kereszt (Wesselényi u. 52.)

19. Szabadság-úti kereszt (Szabadság út 8; fába faragott feliratai: VILÁGNAK VILÁGA / VIRÁGNAK VIRÁGA / KESERŰEN KÍNZATUL / VOS-SZEGEKKEL VERETÜL / ÁLLÍTTATOTT 2019 VÍZKERESZTKOR, SZALKA MIHÁLY PLÉBÁNOSSÁGA IDEJÉN / FARAGTA VARGA L)

20. Dabasi köztemető keresztje (Szabadság út 3; felirata: ISTEN DICSŐSÉGÉRE EMELTETTE ÖZV. STRUPKA PÁLNÉ 1993)

Dabas-Gyón:

Szent Péter Templom (Vasút u. 28.), keresztjei:

21. Kőkereszt

22. Ácsolt fakereszt

23. Zárdakert Idősek Otthona (Zárda köz 6.)

24. A Luther – udvar keresztje (A Gyóni Evangélikus Gyülekezet templomudvarán 2020. április 12-én lett elhelyezve, a feltámadás örömét hirdeti.)

25. Orci József keresztje (Luther u. 41; felirata: JÉZUS A KIRÁLY)

26. A Gyóni Szociális Otthonban elhunyt szerzetes nővérek keresztje (Gyóni temető, Szélmalom u. 48; felirata: BOLDOGOK AKIK SÍRNAK MERT RÉSZÜK LESZ A VIGASZTALÁSBAN / ITT NYUGSZANAK A GYÓN-I SZOC. OTTHONBAN ELHUNYT SZERZETES NŐVÉREK)

27. Öregországúti kereszt

Dabasi-szőlők:

28. Örangyalok Temploma keresztje (Alkotmány u. 35; felirata: ITT ÁLLT 1950-1998-IG AZ A KÁPOLNA, AMIT BALÁZS MÁRIA NYUGDÍJAS TANÍTÓNŐ AJÁNDÉKOZOTT AZ EGYHÁZNAK)

29. Útmenti kereszt és tér (Kinizsi u. 11-13; a kerítés fémkapujának hegesztett felirata: ANNO 1989)

30. Dabas-szőlősi temető keresztje (Dabasi-szőlők, Árpád út)

Az összeállítás pillanatnyi, aktuális leltárnak tekinthető, ugyanis Dabason az útmenti kereszték témaköre - a maga teljességében értelmezve - gyakorlatilag mindezidáig feldolgozatlan területe a helytörténetnek. Ugyanakkor hiba lenne elhallgatni, hogy a mi költőnk, Gyóni Géza munkásságához e témában az I. N. R. I. című versnek köszönhetően irodalmi vonatkozásban jól ismert és számon tartott alkotás fűződik:

Gyóni Géza: I. N. R. I.

Az út mentén, a faluvégen
Ott állt a Megváltó keresztje.
Két durva fából hevenyében
Valami ájtatos szegezte.
Esőbe, hóba korhadt fája,

Nap égeti, vihar veri,
Irombán van kivésve rája
A négy betű: I. N. R. I.

Kíváncsi gyermek - hányszor álltam
Az egyszerű kereszt előtt,
Gyermekszívvél hogy megcsodáltam
A megfeszített szenvedőt.
Tövisein is úgy szerettem
Borzongva elmerengeni
S ott állt a fán a megfejthetlen,
A rejtélyes I. N. R. I.

...Egy asszony jött. Halovány képe
Maga az élő gyötrelem.
Csak odahullt a fa elébe
Búsan, szelíden, könnytelen.
S láttam, hogy arcán megcsillannak
Az enyhülő szív könnyei -
Nem holt betű, élő beszéd volt
Már nekem az I. N. R. I.

Hogy gyöngye szívbe tört ha vernek
Az álnok szívű emberek,
Megenyhít bánatot, keservet,
Ki mindnél többet szenvedett.
Csak menj elé hittet szívedben -
A szenvedőket szereti
A megfeszített Istenember,
A megváltó I. N. R. I.

1903. április

Városunkban az útmenti keresztek a településkép alakítói, jellemzői. Az írásos források szerint a 19. század eleje óta (Sári, 1808) hozzánttek, hozzátartoznak a tájhoz, a környezet természetes, megszokott elemeivé váltak. Szerepük az épített környezet és a kulturális örökség kategóriában egyaránt értelmezhető, értéktári besorolásuk mindkét kategóriát jelentősen gyarapítja.

Bibliográfia

N. Császi Ildikó: Dabas helynevei – Magyar Névtani Dolgozatok 104. Budapest, 1992. p. 14, 16, 19, 41, 64, 66.

Czagányi László: A régió templomai és fontosabb kápolnái – Borzaspusztai római katolikus kápolna romjai. In: A régió kalendáriuma. Schulcz Bt., Dabas, 1994. pp. 58-59, 89.

Dabas Város Önkormányzata Képviselőtestületének 33/2018. (XII. 17) önkormányzati rendelete a településkép védelméről.

Diós István – Viczián János (szerk.): Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu>

Gyóni Géza: I.N.R.I. (költemény). In: Gy. G.: Versek. Pozsony, Wigand Könyvnyomda, 1904. pp. 71-72.

Feldman László:

- A Kereszt útja. Dabasi Újság 2011. április. p. 4.

- Megújult az évszázados kereszt. Dabasi Újság 2017. november. p. 15.

K. Á. [Kapui Ágota]: A Mária-szobor gondozója. Dabasi Újság 2009. április p. 3.

Kapui Ágota: Megújult a sári temető keresztje. Dabasi Újság 2016. június. p. 17.

Pásztor Győző: A Sári plébánia 300 éve. Kucsák Könyvkötészet és Nyomda, Vác, 2016. pp. 16-17.

Valentyik Ferenc: Virágcsokrok a feszület tövében. In: V. F.: A földem nem ereszt. Antológia Kiadó, Lakitelek, 2016. pp. 188-189.

Wikimedia Commons: File: Sári kálvária, 2017 Dabas.jpg

<https://www.kozterkep.hu/34948/volenter-kereszt>

Összeállította: Valentyik Ferenc